

Oponentní posudek disertační práce Mgr. Petra Vašáta

„Sme na jedné lodi“: organizace, praxe a časoprostor třídy nejchudších v prostředí postsocialistické České republiky“

Úvodem svého vyjádření konstatuji, že disertace Petra Vašáta je jednou z nejlepších disertačních prací, jaké jsem kdy měl možnost posuzovat, a to jak vzhledem k jejímu teoretickému a empirickému zázemí, tak i originalitou a rozsahem zpracované literatury i kultivovaným jazykem. Oceňuji zejména, že její velmi erudovaný autor 1. prokazuje důvěrnou znalost širokého okruhu domácí i mezinárodní odborné literatury z oblasti kulturní a sociální antropologie, sociologie a sociální geografie včetně novějších sociálně a politicky kritických prací, a na tuto literaturu umí v disertaci navázat, 2. prokazuje znalost kvalitativních empirických metod terénního výzkumu bezdomovectví, včetně zúčastněného pozorování, a tyto postupy ve svém výzkumu kvalifikovaně využívá 3. je důvěrně seznámen se zkoumaným terénem i s jeho aktéry a jeho empirické poznatky jsou podloženy systematickými a dlouhodobými osobními kontakty s prostředím lidí bez domova, 4. není pouhým nezúčastněným pozorovatelem a analytikem situace, prostředí a problémů těchto lidí, ale naopak pozorovatelem výrazně v jejich prospěch angažovaným, 5. textovou složku práce vhodně doplnil fotografickou dokumentací.

Při čtení Vašátovy disertace jsem si uvědomil, že moje vlastní profesní zaměření na sociologii města a městskou veřejnou správu a politiku, mne možná dostatečně nevyzbrojilo, abych všechny přednosti této disertace z oboru sociální antropologie uměl dostatečně a kvalifikovaným způsobem ocenit. Za což se omlouvám.

Disertace v rozsahu 163 stran se kromě úvodu, závěru, seznamu tabulek, seznamu literatury a seznamu ilustrací člení do osmi víceméně stejně rozsáhlých kapitol, které postupně pojednávají o epistemologii a metodologii autorových výzkumů, historii bezdomovectví, postavení nejchudších v postsocialistické a neoliberální České republice, o sociálních službách ve vztahu k bezdomovectví, o časové a prostorové stránce každodenního života lidí bez domova, o morálních aspektech fungování skupin lidí bez domova a konečně o vnímání času a časovém rytmu života lidí bez domova.

Disertace psána výbornou češtinou a je úhledná po grafické stránce, Rozsáhlý je poznámkový aparát pod čarou.

K výjimečně kvalitní studii Petra Vašáta mám *několik následujících poznámek*:

Pojem „*třída nejchudších*“, který autor používá pro lidi bez domova, zahrnuje podle mého mínění širší okruh společnosti než jsou pouze tito lidé – kromě lidí bez domova patří u nás k třídě nejchudších i jiné deprivované kategorie obyvatel, které sice nepostrádají střechu nad hlavou, trpí však jinými formami extrémní sociální deprivace. Např. chudobou kombinovanou se sociální izolací, nefungujícími rodinnými vazbami a špatným zdravotním stavem. Příkladem jsou např. nemobilní osamělí chudí a zdravotně postižení staří lidé v malých venkovských sídlech nebo také lidé dlouhodobě nezaměstnaní. Třidu nejchudších tedy tvoří jen lidé bez domova. Proč se tedy vyhýbat termínům „*bezdomovectví*“, „*lidé bez domova*“, když právě absence stabilní střechy nad hlavou a z toho vyplývající okolnosti jsou výraznou charakteristikou a specifickým faktorem ovlivňujícím situaci a způsob života této kategorie obyvatel.

Výrazně kriticky vyznívá kapitola 4 disertace o *postsocialismu a neoliberalismu* v kontextu České republiky vyjadřující autorův osobní postoj k ekonomickému a sociálně politickému klimatu v České republice. Petr Vašát se zde kriticky vyslovuje k vytlačování lidí bez domova z některých frekventovaných vnitroměstských prostorů a k likvidaci prostorů jako jsou skládky a brownfieldy, kde se tito lidé často zdržují. Lze však odsuzovat takové postupy městských úřadů, které jsou povinné starat se o funkčnost a hygienu těchto lokalit? Oprávněnou kritiku si ovšem městské úřady zaslouží za obvyklou absenci snahy respektovat existenci lidí bez domova a nabídnout jim přiměřené ubytování a sociální služby. Nejsem si také jistý, zda označení české společnosti jako „*postsocialistické*“ je v současné době ještě oprávněné a má nějaký vysvětlující význam.

Zatímco o dynamice“ bezdomovectví jako každodenním časovém a prostorovém rytmu fungování lidí bez domova je v práci pojednáno zevrubně, není zde pojednána jeho vývojová dynamika – vstup do bezdomovectví, jeho trvání a případný výstup z něho. Není také zmíněna jeho „*makrodynamika*“ – tj. tendence vývoje bezdomovectví v rámci celkové společnosti. Snad proto, že jako spíše sociologická, tato témata do sociálně antropologické studie nepatří?

Několik drobných poznámek k jednotlivým místům disertace:

- V odkazech na literaturu je třeba vždy zmínit původní práci a neodkazovat se na ni prostřednictvím pozdějších textů jiných autorů. V disertaci jsem narazil jen na jediný prohřešek proti této zásadě – odkaz na G. Simmela prostřednictvím knihy J. Musila (viz seznam literatury v závěru disertace).

- Upozornění autora na omezené poznávací možnosti statistických metod při výzkumu bezdomovectví (s. 10) je na místě, při operativním získávání informací pro potřeby veřejné správy se však bez těchto postupů nelze obejít. Profesionál – sociální antropolog bude pochopitelně používat jemnější poznávací nástroje.

- Seznam deseti analytických otázek, na které hodlala práce P. Vašáta odpovědět (s. 10), by bylo vhodné doplnit o otázku, jaké jsou *příčiny* bezdomovectví.

- A ještě drobnosti: na s. 46 dole má být správně *Institut pro kriminologii a sociální prevenci* (nikoliv „patologii“) a opodál *Bureau for Social Research* – bývalý výzkumný ústav při na Kolumbijské univerzitě v New Yorku, se nehodí překládat jako „Úřad“, ale lépe např. jako „Agentura nebo „Ústav“. Na s. 72 správně „Ferenčuhová“, na s. 77 správně „expresi“.

Závěrem konstatuji že tato výjimečně kvalitní studie plně splňuje požadavky kladené na disertační práci, a rád proto doporučuji její přijetí. Autorovi navrhuji, aby tuto studii po úspěšné obhajobě a případných úpravách publikoval knižní formou.

Dr. Michal Illner

V Praze dne 2. června 2013